

УДК 725.261:339.33/34:658.62

Л. В. Шлапко,
*асистент кафедри дизайну архітектурного середовища та містобудування
Полтавський національний технічний університет
імені Юрія Кондратюка*

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ ОПТОВИХ ТА ОПТОВО-РОЗДРІБНИХ ПРОДОВОЛЬЧИХ РИНКІВ

Анотація: аналізується зарубіжний досвід формування оптових та оптово-роздрібних продовольчих ринків, що потребує вивчення основ і механізмів їх створення, функціонування і тенденцій розвитку.

Ключові слова: оптовий ринок, оптово-роздрібний ринок, продовольчий ринок, ринковий комплекс, модернізація ринків, торгівельна мережа, торгівельна структура, торгівельний процес.

Постановка проблеми. Історичне виникнення оптових продовольчих ринків сягає минулого століття. У результаті демографічного вибуху в Європі чисельність населення стала швидко рости. Наприклад, якщо до 1900 року населення Стокгольма становило 100 тис. чоловік, то до середини сторіччя воно збільшилося до 800 тис. чоловік, тобто в 8 разів [1].

Державі стала потрібна ефективна та контрольована система розподілу продовольства, що надала б необхідний комплекс послуг сільськогосподарським виробникам, оптовикам і роздрібним торговцям.

Одним зі способів вирішення цієї проблеми був розвиток системи організованих оптових продовольчих ринків, що став би гарантом стабільного та надійного забезпечення населення продуктами харчування, у тому числі, тих що швидко псуються. Це призвело до створення у великих європейських містах оптових продовольчих ринків.

Мета роботи – розглянути тенденцію розвитку та існуючий стан функціонування оптових і оптово-роздрібних продовольчих зарубіжних ринків, класифікувати їх за окремими типами, виявити *перспективні* напрямки їх подальшого розвитку і вдосконалення.

Виклад основного матеріалу. Мережа ринків за рубежом формувалася безупинно та планомірно з початку ХХ століття. У цей період створюються великі ринки, що обслуговують продовольчими товарами не тільки окремі великі міста, але й групи міст, а в деяких випадках і цілі країни. У бізнес-ланцюзі, що формувався, ринки відіграють роль посередників між постачальниками продукції та підприємствами роздрібною торгівлі.

Цікавий приклад Іспанії в модернізації ринків продуктів харчування. До середини шістдесятих років економіка Іспанії одержала бурхливий розвиток. Спостерігалось високе зростання виробництва та, як наслідок, стрімкий процес міграції сільського населення в міста, що загостило проблему розподілу продовольства та постачання населення продуктами харчування.

Для рішення цієї проблеми в Іспанії впроваджується програма вдосконалення постачання міського населення продовольством. Для здійснення нової державної політики в Іспанії було створено національне підприємство "Меркаса" (АТ "Центральні постачальницькі ринки"). Його завданням стала перевірка діяльності та модернізація центральних оптових ринків найбільших міст Іспанії за участю приватних підприємців. Центральні ринки стали відігравати основну роль у забезпеченні міського населення продуктами харчування [1].

Сьогодні "Меркаса" включає 22 продовольчі об'єднання. Одним з них є центральний постачальницький ринок Валенсії – АТ "Меркаваленсія". Це підприємство створене для надання послуг клієнтам ринку, що проявляється в наданні необхідних площ та інфраструктури для оптимального розвитку функцій матеріально-технічного забезпечення аграрного сектора, що гарантує забезпечення продуктами харчування населення міста і його районів. Підприємство має прямий під'їзд до автомагістралі, що з'єднує Валенсію з усією країною, до залізничної станції та аеропорту.

"Меркаваленсія" займає 48,48га, площа забудови – 231тис.м². Для забезпечення зростаючого потоку людей і товарів було побудовано близько 80тис.м шляхів сполучення та 400 стоянок, що обслуговують майже 5 тисяч транспортних засобів щодня. На території "Меркаваленсії" функціанують оптові рибні, овочеві, квіткові, фруктові ринки та бойня. "Меркаваленсія" включає велику кількість підприємств, пов'язаних зі сферою розподілу сільськогосподарської продукції та продовольства, шляхом здачі в оренду приміщень, надання земельних ділянок під власне будівництво.

Західна практика проектування та будівництва оптових та оптово-роздрібних ринків орієнтується на створення, як правило, лише одного найбільшого ринку (наприклад, ринок Париж-Ранжі площею більше 200га, що обслуговує чотири млн. жителів). Система регіональних ринків підкріплюється роботою великих міжрегіональних ринків, а також великою кількістю загальноміських оптово-роздрібних ринків.

Оптовий ринок Ранжі, створений в 1969 році у Франції, – один з найбільших у Європі. Цей великий центр оптової торгівлі, створений для забезпечення Парижа і його приміської зони сільськогосподарською продукцією [2].

Площа території ринку Ранжі 220га, криті торгівельні павільйони займають 118 гектарів, і включають наступні сектори: фрукти та овочі, молочні продукти та продукти птахівництва, м'ясні продукти, морські та прісноводні продукти, декоративне садівництво, адміністративні будівлі – 47 гектарів, автомобільні стоянки та залізничні станції – 55 гектарів. Ринок має власне сховище ємністю 250 тис. тонн для плодоовочевої продукції, морозильні камери, додаткові прилавки під відкритим небом для продукції, що надходить від 600 фермерських господарств. Вся інформація про товарну пропозицію та ціни відображається на електронному табло в торгівельних залах.

Працює ринок цілодобово. Починаючи з 2-х годин ночі сюди прибуває продукція із всіх районів Франції та інших країн, а з 5 годин ранку торговці Парижа починають робити закупівлі на ринку.

Покупцями продукції є супермаркети, об'єднання та окремі підприємства роздрібної торгівлі.

Поруч із ринком розміщуються два аеропорти. Він зв'язаний з найбільшими містами Франції – швидкісними автомагістралями. Продукцію завантажують у транспорт увечері, щоб вранці вона була доставлена на ринок. Залізнична компанія відповідає за час доставки і якість продукції [1].

Щорічно через ринок реалізується більше 2 млн. тонн різноманітної продукції, причому 70% припадає на частку плодів та овочів. Торгівельний обіг становить 7 млн. євро [4].

Вдале розташування ринку, його зв'язок з найбільшими магістралями країни зробили його центром внутрішньої та міжнародної торгівлі. Поставки імпортової продукції з Іспанії, Греції, Нідерландів становлять сотні тисяч тонн. Направляється ця продукція не тільки на внутрішній ринок, але й в інші країни Європи.

Діяльність оптових ринків Швеції регулюється Європейським союзом. У руках трьох найбільших компаній перебуває найбільший обіг усієї продовольчої продукції, що швидко псується [3]. Оптова торгівля у Швеції організується тільки приватними компаніями та кооперативами. Міська влада лише створила інфраструктуру оптового ринку та надала оптовим компаніям площі та приміщення для діяльності.

Столицю Швеції – Стокгольм, з населенням 1,5 млн. чоловік, обслуговують два оптові ринки: м'ясної та плодоовочевої продукції, фруктів, свіжої риби й квітів.

М'ясний ринок Стокгольма має загальну площу близько 270тис.м² і торгівельні павільйони та підприємства з переробки м'яса. На ринку працює 150 компаній. Відповідно до статистики, приблизно 60% споживаної жителями

Стокгольма м'ясної продукції проходить через м'ясний ринок. Щорічний обіг ринку 1 млрд. доларів [4].

Другий ринок Стокгольма – "ARSTA-ринок" – це оптовий ринок квітів, фруктів і плодоовочевої продукції. Його площа становить 300тис.м², а щорічний обіг перевищує 900 млн. доларів. На ринку працює 200 компаній. 85% споживаного обсягу фруктів, овочів і квітів проходить через "ARSTA-ринок". Щоденне завантаження та розвантаження становить більше 410тис.тонн. і однією з найбільш важливих проблем "ARSTA-ринку" є нестача площ, відсутня можливість розширення торговельних площ для нових партнерів і навіть уже працюючих на ринку компаній.

Найважливішу роль оптові ринки стали виконувати як інструмент впливу на здоров'я суспільства. Особливо яскраво це відбувається в США та Австралії. У світі останніх досягнень медицини в області раціонального, збалансованого харчування — пріоритетності споживання плодоовочевої групи товарів, а також риби та морепродуктів – держава використала інформаційний потенціал оптового ринку для формування якісного нового купівельного попиту на корисну для здоров'я продукцію. Саме оптові ринки стали фінансувати за рахунок своїх доходів великомасштабну рекламу здорового харчування.

На основі зібраної інформації проведений аналіз зарубіжних ринків (табл.1).

Аналіз зарубіжних ринків за значенням і спеціалізацією.

Таблиця 1.

Тип	Назва ринку, місце розташування	Спеціалізація ринку	Територія	Потужність
1	3	4	5	6
Найбільші ринки міжнародного значення	«Меркаваленсія» Валенсія, Іспанія	Універсальний	площа ділянки - 48,48га, площа забудови – 23,1га	520 тис. тонн у рік
	«Париж-Ранжі», Франція	Універсальний	площа ділянки - 600 га, площа забудови - 200 га	1,2 млн. тонн у рік
	Ринок у Стокгольмі, Швейцарія	Спеціалізований (м'ясний ринок)	площа ділянки – 27га	480тис. голів великої рогатої худоби в рік
	«ARSTA-ринок» Стокгольм, Швейцарія	Універсальний	площа ділянки – 30га	410 тис. тонн у рік

1	2	3	4	5
Найбільші ринки міжнародного значення	Ринок в Римі, Італія	Універсальний (фруктовий, рибний й овочевий ринок)	площа ділянки - 138га	650 тис. тонн у рік
	Нью-Ковент-Гарден, Великобританія	Універсальний (фруктово-овочевий і квітковий ринок)	площа ділянки -23 га, фруктовово-овочевий ринку - 16 га, квіткового ринку - 1 га	більше 100 тис. тонн у рік
Великі ринки міжрегіонального значення	ринок у Парижі - Ла Виллет, Франція	Спеціалізований (ринок м'ясних продуктів)	площа забудови - 42 га	480 тис. голів великої рогатої худоби в рік
	Критий ринок у Гамбурзі, Німеччина	Універсальний (фруктово-овочевий ринок)	площа ділянки - 25 га, площа головної будівлі - 4 га	150 тис. тонн у рік
	Ринок у Греноблі, Франція	Універсальний	площа ділянки більше 8 га, площа забудови 1,5 га	48 тис. тонн у рік
Середні ринки регіонального значення	Ринок у Гейдельберзі, Німеччина	Універсальний (ринок сільськогосподарських продуктів для обслуговування дрібних постачальників)	площа ділянки - 2 га, площа забудови - 0,8 га	30 тис. тонн у рік
	Центральний оптовий ринок у Фунабаши, Японія	Універсальний (ринок для торгівлі рибою та овочами)	площа ділянки - 4,7 га, площа забудови - 2,2 га	забезпечує продуктами населення від 800 тис. 1 млн. чол.
	Ринок квітів у Піший, Італія	Спеціалізований (ринок квітів)	площа забудови близько - 1,2 га	35 тис. тонн
Середні ринки регіонального значення	Ринок для торгівлі худобою в Аосте, Італія	Спеціалізований (ринок для продажу великої рогатої худоби з м'ясохладобійней)	площа забудови - 1,5 га	30тис. тонн
	Ринок квітів у Сан-Ремо, Італія	Спеціалізований (ринок квітів)	площа ділянки - 5,8га, площа забудови - 1,6 га	30тис. тонн

1	2	3	4	5
Невеликі загальноміські ринки	Критий ринок у Кастре, Франція	Універсальний (для торгівлі з машин)	площа ділянки - 0,16 га	10 тис. тонн
	Ринок у Ливорно, Італія	Спеціалізований (рибний ринок)	площа ділянки – 0,2 га	10 тис. тонн

В зарубіжній практиці будівництва ринків можна виявити чотири *типи* залежно від їх значення та місця в бізнесі-ланцюзі: *найбільші, великі, середні та невеликі*; і два види залежно від їх спеціалізації: *спеціалізовані* (ті що реалізують окремі товарні групи) і *універсальні* (ті що реалізують кілька товарних груп) (рис.1).

В цілому, як показав аналіз, у більшості країн світу існуючий стан та *функціонування* оптових продовольчих ринків схожий, відрізняються вони лише етапом розвитку та елементами інфраструктури, рівнем організованості виробників і структурою торгівлі.

Основна *функція* оптового продовольчого ринку – це продаж продукції, що швидко псується, що обумовлено тим, що вона входить у щоденний раціон харчування населення, тому держава піклується про створення умов для її постачань в роздрібну мережу, причому з дотриманням якості, безпеки та асортименту. А це у свою чергу безпосередньо впливає на здоров'я населення, на якість його життя та соціальну стабільність у суспільстві. Постачання на прилавок необхідно здійснювати безперервно, отож, основна частина такої продукції повинна провадитися у власній країні. Тому, оптовий продовольчий ринок – це механізм гарантованого збуту продукції насамперед вітчизняних товаровиробників, направлений на створення *комплексу послуг* сільськогосподарським виробникам, оптовикам та роздрібним торговцям з їх обслуговування, тобто забезпечення складами, холодильним обладнанням, транспортом, майстернями, банківськими, медичними, ветеринарними послугами тощо.

Історичний досвід більшості закордонних країн показав, що сьогодні самою прийнятною та оптимальною системою розподілу продукції, що швидко псується є та, у якій ключовою ланкою виступає оптовий продовольчий ринок. Тому не випадково уряд цих країн активно бере участь у створенні оптових продовольчих ринків, починаючи від великомасштабного фінансування та закінчуючи прийняттям законів і нормативної документації, що стимулює їх ефективне функціонування та *перспективи розвитку*.

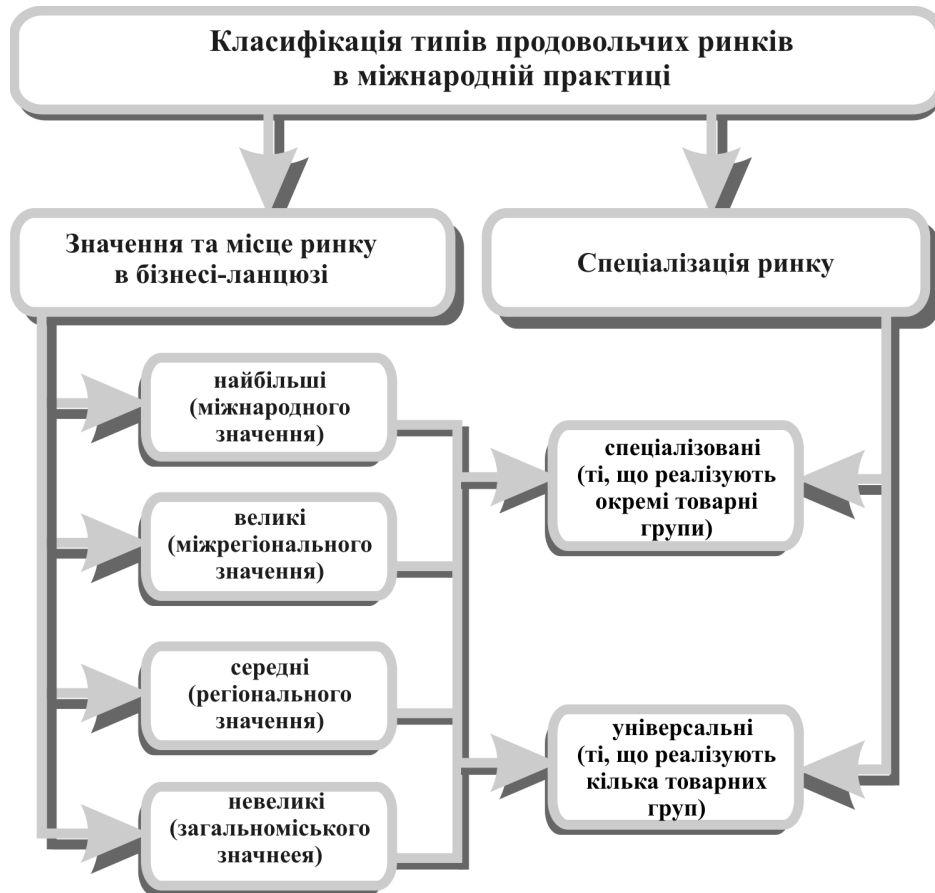

Рис. 1. Класифікація типів продовольчих ринків в зарубіжній практиці.

Висновок. Створення і функціонування організованих оптових продовольчих ринків необхідно розглядати як механізм гарантованого збуту продукції насамперед вітчизняних товаровиробників.

Для рішення продовольчих проблем в зарубіжних країнах впровадили програму вдосконалення постачання міського населення продовольством, що включала наступні напрямки: ефективне планування обсягів виробництва продуктів харчування відповідно до росту населення та використання земель під підприємства торгівлі; доцільне розміщення ринків; влаштування сучасного технічного обладнання для зберігання продуктів, що швидко псуються, їх завантаження та розвантаження.

Світовий досвід показує, що створення оптових продовольчих ринків – це лише перший і необхідний етап перебудови каналів руху товарів. Подальший їх розвиток іде в напрямку поглиблення спеціалізації та удосконалення оптових продовольчих ринків.

Вивчення становлення, формування мережі та інфраструктури оптових та оптово-роздрібних продовольчих ринків допоможе не тільки виявити проблеми розвитку ринків в нашій країні, але й намітити заходи щодо запобігання причинам їхнього утворення, що й становить **перспективу подальших досліджень**.

Література

1. Добросоцкий В.И., Юрко Л.М. Оптовый продовольственный рынок: предпосылки, создание и опыт развития. - Волгоград: Комитет по печати. – 1996. – 128 с.
2. Как торгуют сельскохозяйственной продукцией на Западе // Земля и люди. – 1995. – № 34-36.
3. Анри Крие, Жоэль Жалле. Внутренняя торговля. – М.: Издательская группа "Прогресс", "Универс", 1993. – 191 с.
4. Прокопенко О.В., Школа В.Ю., Дегтяренко О. О., Махнуша С. М. Инфраструктура товарного рынка. Навчальний посібник. – К.. Центр учбової літератури, 2007. – 296 с.

Аннотация

В статье анализируется зарубежный опыт формирования оптовых и оптово-розничных продовольственных рынков, который нуждается в изучении основ и механизмов их создания, функционирования и тенденций развития.

Ключевые слова: оптовый рынок, оптово-розничный рынок, продовольственный рынок, рыночный комплекс, модернизация рынков, торговая сеть, торговая структура, торговый процесс.

Annotation

This article analyzes foreign experience of forming a wholesale and wholesale and retail food markets, which needs a study of the fundamental principles and mechanisms underlying their creation, operation, and development trends.

Keywords: wholesale market, wholesale and retail market, food market, a market complex, modernization of markets, distribution network, sales structure, sales process.